

Nr 177.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter; given Stockholms slott den 12 mars 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 mars 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och folkhushållningsdepartementen anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, fråga om åtgärder till stödjande av odlingen av vissa oljeväxter samt bruna bönor och ärter och anför därvid:

Åtgärder till stödjande av odling av oljeväxter.

För stödjande av odlingen av vissa kulturväxter, nämligen sojabönor, oljelin, lin samt raps och hampa, beviljades av 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 243; r. skr. nr 303) för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 80,000 kronor. Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag (IX H. T. p. 94; r. skr. nr 9) anvisades för samma ändamål för budgetåret 1940/41 ytterligare ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Sistnämnda riksdag (prop. nr 132; r.

skr. nr 171) medgav, att stöd för odlingen av lin, raps, vallmo, sojabönor och oljelin finge ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet uppdragna riktlinjer, samt bemyndigade därjämte Kungl. Maj:t att förordna att vid tillverkning av margariner vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skulle användas i av Kungl. Maj:t bestämd proportion till den vid tillverkning använda mängden utländskt fett ävensom att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skulle utgöras av svenskt frö.

Genom beslut av 1941 års riksdag (prop. nr 29; r. skr. nr 66) lämnades ytterligare stöd till odlingen av oljeväxter samt sojabönor under år 1941. Enligt detta beslut avsåg stödet följande oljeväxter, nämligen lin, vallmo, raps, vitsenap, hampa och solros. Genom stödet tillförsäkrades odlarna följande av staten garanterade priser, nämligen

för linfrö	3.5	gång	fastställt	höstvetepreis,	dock	lägst	kronor	1.00	för	kilogram,
› vallmofrö	4.5	›	›	›	›	›	›	1.25	›	›
› rapsfrö	3.5	›	›	›	›	›	›	1.00	›	›
› vitsenapsfrö	3.5	›	›	›	›	›	›	0.90	›	›
› sojabönor	5.5	›	›	›	›	›	›	1.50	›	›
› hampfrö	4.5	›	›	›	›	›	›	1.25	›	›
› solrosfrö	4.5	›	›	›	›	›	›	1.25	›	›

Genom riksdagens beslut medgavs tillika, att de förut omnämnda för budgetåren 1939/40 och 1940/41 anvisade anslagen å tillhoppa 180,000 kronor finge disponeras av statens livsmedelskommission för bestridande av kostnaderna för stödåtgärdernas upprätthållande samt för upplysningsverksamhet och övervakning av odlingarna. Av dessa medel skulle därjämte ett belopp av högst 18,000 kronor få användas för fortsättning av vissa förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

Även för år 1942 har stöd lämnats ifrågakarande odlingar. Enligt beslut av 1941 års riksdag (prop. nr 345; r. skr. nr 526) avsåg stödet samma växtsorter som år 1941 samt därjämte vårraps, och garantipriset, som tillförsäkrades odlarna, bestämdes till samma priser som angivits såsom lägsta pris enligt 1941 års beslut, dock med undantag för vitsenap. Priset för vitsenap fastställdes till 80 öre för kilogram, som levererades före den 10 september, och 85 öre för därefter levererad vara. Priset för vårraps skulle vara detsamma som priset för vinterraps eller en krona för kilogram. Tillika skulle av behållningen å förut berörda anslag för stödjande av odlingen av vissa kulturväxter ett belopp av högst 10,000 kronor få användas såsom bidrag till oljeväxtodlareföreningar och hushållningssällskap för bestridande av deras kostnader för propaganda och försöksverksamhet samt anordnande av föreläsningar jämte konsulterande verksamhet på området. Ett belopp av 18,000 kronor skulle även få användas för fortsättande av förut berörda förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

Genom beslut den 6 november 1942 har Kungl. Maj:t bemyndigat livsmedelskommissionen att från den inom kommissionen inrättade clearingkassan för fettvaror täcka förlust å den inhemska odlingen av oljeväxter under år 1942.

Odlingen av nu ifrågavarande kulturväxter har handhåfts av svenska spannmålsaktiebolaget.

I skrivelse den 17 november 1942 har *statens livsmedelskommission*, med överlämnande av en inom kommissionens produktionsavdelning upprättad promemoria angående odlingen av oljeväxter under år 1943, hemställt, att dels den i promemorian framlagda planen för stödjande av oljeväxtodlingen under år 1943 godkändes, dels åt statens livsmedelskommission uppdroges att fastställa garantipriser i huvudsaklig överensstämmelse med i promemorian angivet förslag, med beaktande likväl av behovet under vissa förutsättningar av utökad odling, dels ock för budgetåret 1943/44 till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter anvisades ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Vid livsmedelskommissionens framställning fanns förutom förenämnda promemoria fogad en promemoria angående kostnaderna för framställning av olja ur inhemskt oljeväxtfrö i jämförelse med kostnaden för importerade oljor. Sistberörda promemoria torde såsom *bilaga* få fogas vid detta protokoll.

Till belysande av omfattningen under år 1942 av oljeväxtodlingen har i förenämnda promemoria upptagits följande tablå.

1942 års oljeväxtodling (i hektar) enligt uppgift av svenska spannmålsaktiebolaget den 31 oktober 1942.

Län	Vinter-raps 1942 års skörd	Vår-raps	Vit-senap	Vall-mo	Oljelin	Soja	Sol-ros	Summa	Vinter-raps 1942 års sådd
Stockholms	—	—	26.50	39.99	11.00	—	—	77.49	—
Uppsala	—	—	5.50	14.80	0.50	—	—	20.80	—
Södermanlands	—	—	16.75	17.80	11.00	—	—	45.55	—
Östergötlands	—	—	105.38	37.70	316.92	—	2.95	462.95	4.50
Jönköpings	—	—	38.85	12.05	8.25	—	—	58.65	—
Kronobergs	—	—	9.35	3.70	0.25	—	0.25	13.55	—
Kalmar (fastlandet)	13.50	—	120.85	10.15	63.09	3.90	7.45	218.44	41.90
Kalmar (Öland) ..	14.20	0.50	99.15	10.00	16.80	24.91	4.15	169.71	28.70
Gotlands	13.30	55.85	506.31	93.60	32.63	3.77	8.27	713.23	150.66
Blekinge	1.50	2.50	62.90	4.90	4.00	0.50	1.50	77.80	10.00
Kristianstads	248.90	13.75	1,838.68	48.80	91.98	2.83	7,97	2,252.91	1,006.51
Malmöhus	1,085.36	116.25	10,380.62	206.35	830.67	1.55	9,75	12,630.55	3,613.41
Hallands	—	13.50	494.85	37.00	244.85	—	—	790.20	30.75
Göteborgs o. Bohus	—	—	27.80	2.90	32.88	—	—	63.58	—
Älvsborgs	—	—	52.25	13.00	35.50	—	—	100.75	5.00
Skaraborgs	—	3.50	189.30	126.22	18.87	—	0.50	338.39	—
Värmlands	—	—	1.25	0.25	0.65	—	—	2.15	—
Örebro	—	—	—	4.85	1.70	—	—	6.55	—
Västmanlands	—	—	9.15	34.55	10.50	—	—	54.20	—
Kopparbergs	—	—	—	—	0.35	—	—	0.35	—
Västernorrlands ..	—	—	—	—	0.50	—	—	0.50	—
Västerbottens	—	—	0.10	0.60	0.05	—	—	0.75	—
	1,376.76	205.85	13,984.54	719.21	1,732.94	37.46	42.79	18,099.05	4,891.43

I anslutning till tablåen har i promemorian anförts följande.

Såsom framgår av tablåen ha oljeväxtodlingar under år 1942 förekommit inom flertalet län i Svealand och Götaland även om odlingarna inom vissa

områden varit mycket begränsade. Då fröleveranserna till spannmålsbolaget icke slutförts, kan resultatet av oljevåxtodlingarna under innevarande år ännu icke helt överblickas, men av de hittills inkomna partierna att döma synes skörderesultatet i allmänhet bliva tillfredsställande. På grund av den regniga väderleken under skördetiden har emellertid skörden av särskilt vitsenap försenats avsevärt och resultatet av vitsenapsodlingen torde därför på många håll bliva sämre än vad annars skulle blivit fallet. Trots detta synes medelskörden därav enligt hittills gjorda erfarenheter bliva bättre än under föregående år.

I promemorian har vidare upptagits följande sammanställning rörande årets skörd av de viktigaste oljeväxterna samt de kvantiteter olja och foderkakor, som kunna påräknas därav.

Växtslag	Hektar	Uppskattad skörd per hektar år 1942 kg	Totalskörd (avrundad) ton	Uppskattad oljehalt %	Total oljemängd (avrundad) ton	Oljekaksfoder (avrundad) ton
Vinterraps	1,377	2,000	2,750	40	1,100	1,590
Vårraps	205	1,500	300	38	115	180
Vitsenap	13,985	1,400	19,570	28	5,480	13,700
Vallmo	719	800	570	42	240	310
Oljelin	1,733	1,000	1,730	32	550	1,130
Summa	18,016	—	24,920	—	7,485	16,910

I promemorian har beträffande sammanställningen anförts:

Enligt den i sammanställningen upptagna uppskattningen av medelhektarskördarna väntas vinterraps, vårraps och vitsenap år 1942 lämna över medelskörd, vilken brukar angivas till respektive 1,500, 1,200 och 1,200 kilogram per hektar. De angivna procenttalen för oljehalt äro också, särskilt för vitsenap, betydligt högre än vad tidigare angivits såsom medeltal för ifrågavarande fröslag. Hittills företagen extraktion av en betydande kvantitet dylikt frö tyder på, att oljehalten i 1942 års skörd är högre än föregående år. Då utsädesmängden för vallmo, raps och vitsenap vanligen uppgår till endast 5—15 kilogram per hektar och avkastningssiffrorna i tabellen angivits i runda tal, har någon hänsyn icke tagits till de kvantiteter, som komma att disponeras för utsädesändamål. För en oljelinodling år 1943 på exempelvis 2,000 hektar erfordras en utsädesmängd av 160 ton, varför den i sammanställningen angivna totalskörden linfrö rätteligen borde minskas med denna kvantitet. Emellertid komma sannolikt vissa myckenheter linfrö från spånadslinodlingarna att inlevereras till spannmålsaktiebolaget, varigenom avgången till utsäde mer än väl kompenseras.

Rörande inriktningen av odlingen av här ifrågavarande växter har i promemorian anförts följande.

Odling av oljeväxter i mera betydande omfattning har nu pågått i två år. Erfarenhet har därför i stor utsträckning vunnits om odlingsteknik samt beträffande vilka jordar, som bäst lämpa sig för odling av olika slags oljeväxter. Med anledning härav synes numera icke föreligga samma behov av att stimulera denna odling med speciellt höga priser som tidigare varit fallet. I stället synes en sänkning av priserna på åtminstone flertalet oljevåxtfröer vara motiverad bland annat ur den synpunkten, att risk annars föreligger för sådan ökning av odlingsarealen, att ifrågavarande växtslag kunna kom-

ma att i icke önskvärd omfattning inkräkta på odlingen av andra växtslag, särskilt spannmål. Successiv minskning av priserna är även önskvärd för att oljeväxtodlingen skall kunna bibehållas efter avspärrningens upphörande. En alltför stor prissänkning med en gång kan nämligen förorsaka, att intresset för oljeväxtodlingen helt slocknar. I stället synes en successiv mindre sänkning årligen under en följd av år vara att föredraga.

Såsom framgår av förut angivna sammanställning har vitsenapsodlingen tilldragit sig det största intresset och intagit en dominerande ställning bland vårsådda oljeväxter trots den kraftiga prissänkningen från 108 kronor 50 öre per 100 kilogram år 1941 till 80 kronor per 100 kilogram vid leverans före 10 september och 85 kronor per 100 kilogram för sådana partier, som levererats senare. Den främsta orsaken till det stora intresset för vitsenapsodling torde vara, att vitsenap är lätt att odla och har betydligt större odlingsområde än exempelvis vinterraps, varjämte risken för spill vid skörd och tröskning icke är så stor som för vissa andra oljeväxter. Då emellertid oljehalten i vitsenap är avsevärt lägre än i övriga här ifrågavarande oljeväxter och då avfallet vid oljeutvinningen är av sämre kvalitet än beträffande flertalet övriga oljeväxter, synes en begränsning av vitsenapsodlingen önskvärd. På grund av de ogynnsamma väderleksförhållandena under bärgningstiden 1942 ha odlarna försöksakats mycket extra arbete med vitsenapen. Då därtill kommer att prisavdraget för hög vattenhalt avsevärt skärpts sedan föregående år, ha många odlare blivit besvikna på vitsenapsodlingen. En minskad odling härav under år 1943 kan därför påräknas även utan att särskilda åtgärder härför vidtagas, men med hänsyn till vad förut anförts beträffande vårrapsens företrädare framför vitsenap såsom oljeväxt, bör i stället odlingen av vårraps utökas på vitsenapens bekostnad. Vårraps har visserligen icke odlats annat än försöksmässigt förrän under 1942, varför tillräcklig erfarenhet härom ännu icke hunnit förvärvas, men av hittills gjorda rön framgår, att vårraps lämnar ungefär samma skörderesultat som vitsenap. Då vårrapsen har minst 10 procent högre oljehalt än vitsenap och avfallet utgör ett utmärkt kreatursfoder, synes skäl föreligga att främja vårrapsodlingen framför vitsenapsodlingen. Avsevärda kvantiteter vårrapsfrö av årets skörd ha därför också reserverats till utsäde.

Beträffande de priser, som böra gälla för 1943 års odlingar, har i promemorian anförts följande.

För 1942 års vårrapsskörd gäller ett garantipris av 1 krona per kilogram. Visserligen har tillräcklig erfarenhet om vårrapsodlingen ännu icke hunnit förvärvas, men på grund av den allmänna nedskärningen av priserna på jordbruksprodukter synes en mindre justering nedåt av vårrapspriset vara motiverad. Större sänkning av priset än till 95 öre per kilogram torde dock icke vara rådlig, särskilt om avsikten skall vara att få vitsenapen i större utsträckning ersatt med vårraps. Odlingskostnaderna per kilogram olja uppgå med detta pris till 2 kronor 13 öre per kilogram, om man räknar med en medelhektarskörd på 1,200 kilogram och att därav erhålles 35 procent olja och 62 procent oljekaksfoder samt att utförsäljningspriset på oljekakor är det för närvarande gällande — november 1942 — nämligen 33 kronor per 100 kilogram. (Det må erinras om, att de kvantiteter oljekakor, som på senaste tid inköpts från Balkan, för närvarande betinga ett inköpspris av 75 kronor per 100 kilogram cif svensk hamn.) Om man utgår ifrån att priset på olja av vitsenapsfrö bör vara i huvudsak detsamma som för olja av vårrapsfrö, skulle garantipriset på sistnämnda fröslag böra sänkas till i runt tal 75 öre per kilogram. Därvid har räknats med en medelskörd av 1,200 kilogram per hektar

och en medeloljehalt i vitsenap av 25 procent och 72 procent oljekaksfoder. Anmärkas må, att oljehalten i olika växtslag, såsom framgår av vad förut anförts rörande 1942 års skörd, varierar något under olika år. Förut använda procenttal få emellertid att döma av de senaste årens erfarenheter betraktas såsom lämpligt avvägda medeltal.

Vallmoodlingarna ha icke givit lika gott resultat som raps- och vitsenapsodlingarna. Skörderesultatet per arealenhet härav har nämligen blivit lägre än det från början väntade. Odlingen har därför minskat från omkring 830 hektar 1941 till cirka 720 hektar år 1942. Vallmon har emellertid större odlingsområde inom landet än flertalet andra oljeväxter och kan med fördel odlas även i norra Götaland och södra Svealand. Detta är givetvis av betydelse ur beredskapssynpunkt, enär den svenska oljeväxtodlingen därigenom icke behöver koncentreras uteslutande till de sydligaste delarna av landet. Därtill kommer, att vallmofröna äro de oljerikaste av samtliga i Sverige odlade oljeväxtfrön, enär de innehålla 40—45 procent olja. Vallmooljan är därjämte enligt uppgift av aktiebolaget Karlshamns oljefabriker, som omhändertagit och extraherat större delen av den svenska oljeväxtskörden, i likhet med vitsenapsoljan speciellt lämplig för tillverkning av matolja och margarin. Både vallmoolja och senapsolja ha utan olägenhet kunnat ersätta tidigare importerade liknande oljor, såsom soja- och jordnötsolja. De lämna sig även för härdning, vilket är av stor betydelse ur margarinframställningssynpunkt. Detta innebär, att i nödfall ett margarin kan tillverkas av enbart i Sverige producerade oljor. Med hänsyn till den redan konstaterade minskningen av vallmoarealen synes en minskning av priset på vallmofrö icke tillräddig. Därför synes samma pris som för 1942 års skörd, nämligen 1 krona 25 öre per kilogram, böra garanteras jämväl för år 1943.

Verkligt oljelin har hittills odlats i mycket begränsad omfattning. I stället har spånadslin, särskilt den holländska sorten Concurrent, odlats för fröproduktion. Genom att linet skurits och tröskningen skett på vanligt tröskverk, har linhalmen endast i mindre omfattning kunnat användas för beredning av spånadsmaterial. Om linhalmen skall kunna användas för beredning av långfiber, måste linet skördas genom uppräckning och tröskningen ske genom repning, vilka förfaringssätt äro mycket arbetskrävande. Dessutom måste jordbrukarna i sistnämnda fall i egenskap av medlemmar i linodlareförening påtaga sig betydande ekonomiskt ansvar för inköp av linuppräckningsmaskiner samt driften av beredningsverk m. m. Många jordbrukare ha därför gått in för att odla sorter av spånadslin endast för tillvaratagande av fröet. Då odling av lin på sistnämnda sätt ofta förekommer inom samma områden som linodling för spånadsändamål, har konkurrens om odlarna uppstått, varvid den mindre arbetskrävande oljelinodlingen ofta haft största förutsättningar att vinna terräng även om bruttoinkomsten därav varit betydligt lägre än av spånadslinet. Då landets behov av linfiber är mycket stort, böra så stora arealer spånadslin som möjligt användas för fiberframställning och icke enbart för fröproduktion. Anmärkas må i detta sammanhang, att den svenska linfröproduktionen hittills varit av mycket liten betydelse för landets tillgodoseende med linolja. Erforderlig areal för odling av oljelin i den omfattning, att landets normala behov av linolja skulle kunna produceras ur inhemskt frö, har uppskattats till cirka 40,000 hektar, medan oljelinodlingen hittills icke uppgått till fullt 2,000 hektar per år. Det normala fredsbehovet av linfiber kan däremot produceras på en areal av endast 8,000 hektar.

För undvikande av icke önskvärd konkurrens i förevarande avseende synes såsom villkor för erhållande av garantipris på linfrö böra stadgas, att endast verkligt frölin odlas, om icke halmen skördas och tillvaratages för

produktion av långfiber. Tillräckliga mängder utsäde av dylika kortstråiga fröriska linsorter av La Plata-typ finnas för frölinodling på minst 2,000 hektar. Då odlarna nu förvärvat viss erfarenhet rörande odlingen och frölinodlingen är förhållandevis enkel, synes garantipriset för linfrö kunna sänkas från 1 krona per kilogram till 90 öre per kilogram för 1943 års skörd.

Under år 1942 har förekommit en relativt omfattande odling av en annan spånadsväxt med oljerika frön, nämligen hampa. Gällande garantipris för hampfrö av 1942 års skörd är 1 krona 25 öre per kilogram. Då moget frö av hampa endast kan påräknas inom Götaland och möjligen de sydligaste delarna av Svealand och då hektarskörden av frö är förhållandevis låg (200—300 kilogram per hektar), torde största delen av årets fröskörd komma att reserveras till utsäde. Därest hampodlingen ökas år 1943, kunna emellertid vissa kvantiteter hampfrö antagas komma till användning för oljeutvinning. Garantipris för hampfrö synes därför önskvärt även för år 1943. Med anledning av vad förut anförts beträffande priset på övriga oljev växter, synes jämväl garantipriset på hampa böra sänkas till exempelvis 1 krona 15 öre per kilogram.

Även solros och sojabönor ha odlats i mindre omfattning under år 1942, men resultatet härav har icke blivit tillfredsställande på grund av den speciellt för dessa växtslag ogynnsamma väderleken under växttiden. Emellertid synes garantipris böra fastställas även för solrosfrö och sojabönor för år 1943, enär odlingen härav kan vara av betydelse för den försöks- och förädlingsverksamhet, som bedrivs på området. För att trots misslyckandena år 1942 få till stånd odlingar i önskvärd omfattning synes garantipriset för ifrågavarande fröslag böra bibehållas oförändrat. Sålunda bör jämväl för 1943 års skörd garanteras ett pris av 1 krona 25 öre per kilogram för solrosfrö och 1 krona 50 öre per kilogram för sojabönor.

För den vinterraps, som sätts hösten 1942 och kommer att skördas år 1943, har garanterats ett pris av 1 krona per kilogram. Då vinterrapsodlingarna i allmänhet givit mycket gott resultat såväl år 1941 som år 1942, har intresset för denna odling varit så betydande, att en ökning av odlingen till nära 5,000 hektar åstadkommits. Dessa odlingar äro koncentrerade till ett relativt begränsat område av landet, inom vilket jämväl förekommer betydande höstsädsodling. För att icke i alltför hög grad inkräkta på sistnämnda odling synes såsom villkor för erhållande av visst garantipris för den vinterraps, som utsås hösten 1943, böra stadgas, att vederbörande odlare skall, därest han under de senaste åren brukat odla höstsäd å brukningsdelen, samma höst beså en höstsädsareal motsvarande minst den areal, på vilken vinterraps skördats år 1943. Med anledning av att betydande erfarenhet om odling och bärning av raps numera erhållits och då medelhektarskördarna under åren 1941 och 1942 blivit högre än tidigare beräknats, synes ett lägre pris för den hösten 1943 sådda vinterrapsen motiverat. Då emellertid här ifrågavarande garantipris gäller det rapsfrö, som skördas först år 1944, torde det vara mindre lämpligt att redan nu definitivt fastställa priset på dylikt frö, emedan det allmänna prisläget på jordbruksprodukter och behovet av inhemska fettråvaror vid denna tidpunkt ännu icke kunna överblickas. I stället synes för vinterrapsfrö ett högsta garantipris böra fastställas och livsmedelskommissionen samtidigt bemyndigas sänka detta pris, då kontraktsteckningen blir aktuell under sommaren 1943, därest förhållandena då skulle vara sådana, att prissänkning är motiverad. Förutnämnda högsta garantipris torde lämpligen böra fastställas till samma belopp som föreslagits för vinterraps, nämligen 95 öre per kilogram.

För undvikande av en alltför stark belastning av förefintliga torkanläggningar, vilket kan befaras vid stora leveranser oljevaxtfrö under den korta

tidrymd skörd och tröskning i allmänhet pågår, bör garantipriset vid leverans före viss, av livsmedelskommissionen för varje särskilt fröslag bestämd tidpunkt vara 5 öre lägre per kilogram än förut för respektive fröslag föreslagna priser. Liknande bestämmelser ha 1942 gällt för vitsenapsfrö. För de partier därav, som levererades före 10 september, betalades nämligen 80 öre per kilogram och för senare leveranser 85 öre per kilogram. Även den omständigheten, att odlarna vid senare leverans ofta nedlagt mera arbete på lufttorkning av fröet, motiverar en dylik prisdifferentiering.

De föreslagna garantipriserna år 1943 för olika fröslag i jämförelse med 1942 års priser framgå av följande sammanställning.

V ä x t s l a g	Garantipris för år 1942 sådda olje- växter per kg	Föreslaget garantipris för år 1943 sådda oljeväxter, levererade	
		före visst datum per kg	efter detta datum per kg
Vårraps	1.—	0.90	0.95
Vitsenap	¹ 0.85	0.70	0.75
Vallmo	1.25	1.20	1.25
Oljelin	1.—	0.85	0.90
Hampa	1.25	1.10	1.15
Solros	1.25	1.20	1.25
Sojabönor	1.50	1.45	1.50
Vinterraps (högsta garantipris)	1.—	0.90	0.95

I anslutning till den föreslagna garantien av priserna har i förenämnda promemoria framhållits, att bestämmelserna i de under 1942 använda odlingskontrakten mellan svenska spannmålsaktiebolaget och oljeväxtodlare borde bibehållas i huvudsak oförändrade. Möjligen borde dock den tillämpade prisskalan vid olika vattenhalt justeras, så att avdragen vid hög vattenhalt mera anknötes till torrsubstanshalten i respektive fröslag. Den prisskala, som gällt för 1942 års skörd, hade tillkommit i syfte att stimulera till bättre lufttorkning för att därigenom minska kostnaderna för artificiell torkning. Emellertid hade de ogynnsamma väderleksförhållandena under bärgningen ofta omöjliggjort rationell fälttorkning, varför vattenhalten i de levererade fröpartierna flerstädes varit så hög, att stora prisavdrag måst göras. Då odlarna härigenom oförvållat förorsakats viss inkomstminskning, syntes justering av prisskalan i förut antydd riktning önskvärd.

Vad angår organisationen av odlingen av här ifrågavarande lantbruksväxter har i promemorian förordats, att denna allttjämt skulle handhas av svenska spannmålsaktiebolaget. Härom har anförts följande.

Vid införandet av oljeväxtodlingen i Sverige ansågs den hittills tillämpade organisationsformen för odlingarna, nämligen att staten genom svenska spannmålsaktiebolaget tecknar kontrakt med odlarna, endast böra ifrågakomma de första åren till dess erfarenhet på området erhållits. Sedan borde antingen staten endast garantera ett visst inlösningspris på vederbörande fröslag men odlingen för övrigt lämnas fri eller ock ett särskilt företag bildas

¹ För de partier vitsenapsfrö, som levererades före den 10 september, betalades endast 80 öre per kilogram.

av oljefabriker och linoljeslagerier med uppgift att ombesörja kontraktsteckning och övervakning av odlingarna. Organiserandet av sockerbetsodlingen i landet skulle i detta fall utgöra förebild för oljeväxtodlingen. Hittills ha emellertid förutsättningar för genomförandet av annan organisationsform än den från början tillämpade, nämligen kontraktsodlingar mellan spannmålsaktiebolaget och odlarna, saknats.

Då vattenhalten i fröet vid oljeutvinningen icke bör överstiga 8—12 procent, måste i allmänhet artificiell torkning tillämpas. Viss organisation av mottagningen av fröet har därför visat sig nödvändig så att detsamma omedelbart efter tröskningen kan levereras till torkanläggning. Därigenom undvikas förstöring av varan. Vid en relativt omfattande oljeväxtodling föreligger risk för att torkningen fördröjes, om odlarna själva skola ombesörja densamma, enär stora fröpartier framkomma under en relativt kort tid. På grund av att flertalet oljeväxter äro mycket skrymmande, sker tröskningen oftast direkt på fältet, vilket förorsakar, att leveranserna måste ske under en mycket begränsad tidrymd. Fri odling med endast ett fastställt garantipris synes därför icke lämplig. Då oljefabriker och oljeslagerierna fortfarande sakna gemensamt organ för övertagande av spannmålsaktiebolagets funktioner, synas oljeväxtodlingarna även år 1943 böra handhavas av nämnda bolag på samma sätt som hittills skett.

Om oljeväxtodlingen skall bibehållas även efter krigets slut, synas åtgärder böra vidtagas för uppbyggandet av en organisation liknande den, som finnes för odling av sockerbeter. Förutsättningen härför är, att oljefabriker och oljeslagerier bilda ett gemensamt företag, som tecknar odlingskontrakt med jordbrukarna och ombesörjer torkning och mottagning av fröet m. m. Därvid förutsättes, att priserna på olika oljeväxtfröer årligen fastställas genom statsmakternas medverkan såsom fallet är med sockerbetspriset.

I fråga om medelsbehovet har i promemorian framhållits, att det för budgetåret 1940/41 till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödande av odlingen av vissa kulturväxter beviljade reservationsanslaget av 100,000 kronor helt förbrukats, varför ytterligare medel borde ställas till förfogande för ändamålet. Spannmålsaktiebolagets kostnader för ifrågavarande verksamhet hade år 1942 uppgått till cirka 50,000 kronor, varjämte 10,000 kronor ställts till hushållningssällskaps och fröodlareföreningars förfogande för propagandaverksamhet och 18,000 kronor anvisats till Sveriges utsädesförening, Svalöv, för försöksverksamhet med lin och hampa m. m. För budgetåret 1943/44 syntes ett reservationsanslag av 100,000 kronor böra beräknas för ifrågavarande ändamål.

Livsmedelskommissionen har i sin förenämnda skrivelse i anslutning till vad i promemorian anförts uttalat i huvudsak följande.

Med hjälp av de stödåtgärder som vidtagits från statens sida ha oljeväxtodlingarna under år 1942 ytterligare ökats, och trots att väderleksförhållandena för odling av oljeväxter icke varit särskilt gynnsamma, synes skörderesultatet likväl i allmänhet bliva tillfredsställande. För att oljeväxtodling även under år 1943 skall komma att bedrivas i önskvärd omfattning, synes emellertid stöd från statens sida fortfarande vara erforderligt. Vid uppgörandet av det i promemorian framlagda förslaget till stöd åt odlingen av olika oljeväxter har förutsatts, att import av margarinråvaror skall kunna fortgå i ungefär samma omfattning som under år 1942. Under denna förutsättning har man ansett sig böra eftersträva en oljeväxtodling av ungefär samma om-

fattning som under år 1942. Skulle importen av margarinråvaror försvåras, synas ökade inhemska oljeväxtodlingar vara önskvärda. I så fall torde justering av de föreslagna priserna bliva nödvändig. Denna fråga kan emellertid ännu icke överblickas utan torde få beaktas vid ärendets slutliga handläggning. Beträffande den förlust, som kan uppkomma på 1943 års oljeväxtodling, finner kommissionen det lämpligast, att denna, liksom fallet varit år 1942, täckes med anlåtande av kommissionens clearingkassa för fettvaror.

Livsmedelskommissionen har sedermera i skrivelse den 5 mars 1943 med ändring av sitt tidigare förslag hemställt att garantipriset på linfrö av 1943 års skörd måtte fastställas till en krona per kilogram. I skrivelsen har anförts bland annat följande.

Industrikommissionen har i skrivelse till livsmedelskommissionen föreslagit att under år 1943 en så omfattande odling av svenskt lin kommer till stånd, att minst 500 ton linolja kunna erhållas av det inhemska linfröet.

För erhållande av denna kvantitet linolja erfordras en oljelinodling på nära 1,600 hektar, om medeloljehalten beräknas till 32 procent och medelhektarskörden till 1,000 kilogram per hektar. Odlingen av oljelin uppgick år 1942 till omkring 1,730 hektar. Största delen härav utgjordes emellertid av spånadslin, som skurits och tröskats på vanligt tröskverk, varigenom linhalmen endast i mindre omfattning kunnat utnyttjas för beredning av spånadsmaterial. Verkligt oljelin av kortstråig La Plata-typ har hittills endast odlats i mycket begränsad omfattning.

Efter att ha erinrat om innehållet i de förslag som upptagits i förutberörda promemoria har kommissionen vidare yttrat.

Vid tidpunkten för avgivandet av förslag till åtgärder för stödjande av oljeväxtodlingen av år 1943 räknades med att importen under detta år skulle kunna uppehållas i ungefär samma omfattning som under år 1942. Därigenom skulle en icke obetydlig import av linfrö kunna påräknas. Den inhemska linfröproduktionen ansågs under sådana förhållanden icka vara av den betydelse, att en eventuell minskning härav kunde anses medföra någon mera betydande försämring av försörjningsläget. En motsvarande ökning av spånadslinodlingen för produktion av långfiber ansågs betydligt mera önskvärd. På grund av de för närvarande osäkra förhållandena beträffande importen bör emellertid såsom framgår av industrikommissionens skrivelse detta spörsmål nu upptagas till förnyad prövning.

Livsmedelskommissionen vidhåller sin uppfattning, att den inhemska produktionen av spånadsfiber är så betydelsefull, att konkurrens om odlarna av spånadslin för fröproduktion och för produktion av fiber bör i görligaste mån motverkas. Därför synes såsom villkor för erhållande av garantipris på linfrö böra gälla antingen att endast verkligt frölin odlas eller ock att, om spånadslin odlas, avtal, innan skörden verkställs, skall träffas med någon linodlareförening, som disponerar linberedningsverk, angående omhändertagande av linhalmen. I sistnämnda fall kunna linodlareföreningarna lämna anvisningar om, hur skörd och tröskning böra företagas, för att halmen i så stor utsträckning som möjligt skall kunna användas för produktion av långfiber. Anmärkas må, att linberedningsverken enligt uppgift till livsmedelskommissionen ha möjlighet att av spånadslin, som skurits, framställa vissa myckenheter långfiber, om tröskningen sker på särskilda frörepare. Då beredningsverken ha tillgång till dylika frörepare, böra odlarna kunna leverera linhalmen bunden i kärvar i otröskat skick till vederbörande verk. Även om icke långfiber av bästa kvalitet kan erhållas på detta sätt — för erhål-

lande därav måste linet ryckas upp i stället för skäras — synes det på så sätt erhållna tillskottet av långfiber vara av betydelse under nuvarande förhållanden. Med hänsyn till att odlingen förutsättes komma att ske såsom kontraktsodling med svenska spannmålsaktiebolaget och nämnda bolag under växtperioden låter insyna odlingarna, torde några svårigheter ur kontrollsynpunkt icke behöva befaras. På detta sätt skulle icke obetydliga kvantiteter linfrö för oljeframställning kunna erhållas av spånadslin, samtidigt som linberedningskapaciteten helt skulle kunna utnyttjas redan under tillverkningsåret 1943/44, vilket, enligt vad livsmedelskommissionen inhämtat från statens linnämnd, sannolikt icke blir fallet, om spånadslin odlas för fröproduktion i samma omfattning som hittills varit fallet.

Om linfrö skall kunna produceras i den omfattning, som industrikommissionen anser önskvärt, trots föreslagna ändrade villkor för garantipriset på linfrö, synes emellertid skäl tala för ett bibehållande av samma garantipris för linfrö av 1943 års skörd, som gällde år 1942, nämligen 1 krona per kilogram. Detta kan motiveras med att odlingen av verkligt frölin kan förutsättas bli relativt begränsad med hänsyn till att dess odlingsområde i huvudsak inskränker sig till de södra delarna av landet, och att frölin ofta icke lämnar lika hög avkastning som vissa andra därstädes odlingsbara oljeväxter. Där till kommer, att de odlare, som tidigare odlat spånadslin utslutande för fröproduktion, genom det föreslagna villkoret för erhållande av prisgarantien att före skörden träffa avtal med linodlareföreningen om leverans av linhalmen, härigenom visserligen kunna erhålla en högre bruttoinkomst tack vare halmens tillvaratagande men samtidigt måste räkna med vissa fraktkostnader och ytterligare kostnader för lagring av halmen tills vederbörande beredningsverk får möjlighet att emottaga, frörepa och bereda halmen m. m.

Statens priskontrollnämnd har i infordrat *yttrande* den 4 januari 1943 anfört i huvudsak följande.

I likhet med kommissionen finner nämnden skäl föreligga, att oljeväxtodlingen under år 1943 stödjes från statens sida genom fastställande av vissa garanterade inlösningspriser för de olika oljeväxtslagen. Enligt föreliggande förslag ha priserna för vissa av oljeväxterna sänkts i förhållande till de för 1942 års skörd tillämpade inlösningspriserna.

Nämnden delar den uppfattning, som kommit till uttryck i den vid livsmedelskommissionens skrivelse fogade promemorian, nämligen att priserna på oljeväxtfröerna de senaste åren fastställts på ett sådant sätt, att denna odling starkt gynnats i förhållande till odlingen av andra växtslag. Nämnden finner det därför angeläget, att som kommissionen förordat oljeväxterna efter hand prissättas på ett sätt som bättre svarar mot den allmänna avvägningen av priserna på jordbrukets produkter. Då utfallet av oljeväxtodlingen emellertid visat sig vara mycket ojämnt och erfarenheterna från hittillsvarande odlingar äro otillräckliga som grundval för ett mera bestämt ståndpunktstagande, avstår nämnden från att påyrka någon generell sänkning av de föreslagna inlösningspriserna för oljeväxtfröer, som skördats under år 1943. Nämnden vill dock ifrågasätta, om icke inlösningspriserna på oljeväxtfröer borde sammankopplas med priserna på spannmål genom att infogas i den prisskala för olika växtslag, som kan komma att fastställas. Om spannmålspriserna skulle komma att sänkas under år 1943, skulle eljest oljeväxtodlingen genom de fasta inlösningspriserna komma att än ytterligare premieras i förhållande till annan odling. Med hänsyn till oljeväxtodlingens relativt goda lönsamhet synas däremot skäl knappast föreligga för en höjning av priserna på oljeväxtfröer, därest spannmålspriserna skulle komma att höjas. Nämnden får därför föreslå att inlösningspriserna på olje-

växtfröerna fastställas med förbehåll om viss sänkning, därest spannmålspriserna skulle komma att nedgå.

I likhet med kommissionen finner nämnden skäl föreligga, att rapsodlingen gynnas i förhållande till odlingen av vitsenap. Med hänsyn till att vitsenap är lättare att odla än raps finner nämnden skillnaden mellan ett rapspris av 95 öre per kilogram och ett vitsenapspris av 75 öre per kilogram för liten. Enligt de verkställda beräkningarna kommer med denna prissättning vitsenapsoljan att betinga en något högre kostnad än rapsoljan. Nämnden finner därför skäl tala för att — därest priset på varraps sättes till 95 öre per kilogram — priset på vitsenap bör utgöra 70 öre per kilogram, varvid i båda fallen förutsättes, att priset skall vara 5 öre per kilogram lägre, därest inlösen sker före viss, av kommissionen bestämd dag.

I förenämnda promemoria antydes en särskild åtgärd, avsedd att förhindra en icke önskvärd konkurrens mellan odlingen av vinterraps och höstsäd. Sålunda skulle såsom villkor för erhållande av visst garantipris för den vinterraps, som utsås hösten 1943, stadgas, att vederbörande odlare skulle, därest han under de senaste åren brukat odla höstsäd å brukningsdelen, samma höst beså en höstsädsareal motsvarande minst den areal, på vilken vinterraps skördats år 1943. Nämnden ställer sig mycket tveksam till detta förslag, som synes innebära en viss inkonsekvens, i det att staten först stimulerar till odling genom åsättande av ett relativt högt garantipris men sedan inför vissa restriktiva åtgärder för att denna odling icke skall bli alltför stor. Den föreslagna anordningen skulle medföra kontrollsvårigheter, som icke synas nödvändiga. Enligt nämndens mening framstår det som bättre att låta jordbrukarna fritt bestämma omfattningen av sin odling av såväl raps som höstsäd utan annan påverkan från statsmakternas sida än den, som sker genom prisavvägningen. Såvitt nämnden kan finna torde definitivt beslut om priset på skörden från den areal, som hösten 1943 kan komma att besås med vinterraps, icke ännu behöva fattas.

Jag torde här få anmäla, att *lantbruksstyrelsen* i skrivelse den 31 augusti 1942 i samband med äskande av medel till bidrag till Sveriges utsädesförening tillika hemställt om anvisande av ett belopp av 18,000 kronor för fortsättande av förut berörda förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

Åtgärder för stödjande av odling av bruna bönor och ärter.

Vid 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) beslötos vissa åtgärder till stödjande av odlingen av bruna bönor och matärter. Stödet i fråga om odlingen av bruna bönor erhöll formen av kontraktsodlingar. Statens livsmedelskommission skulle genom svenska spannmålsaktiebolaget träffa överenskommelse med innehavare av utsäde om odling, därvid odlarna skulle förbinda sig att mot ett pris av 75 öre per kilogram överlåta skörden till staten. Odlingen av matärter stöddes i enlighet med förenämnda beslut på så sätt, att staten garanterade ett inlösningspris av 40 kronor för deciton för de ärter som odlades år 1940. Införseln av matärter har sedermera reglerats genom kungörelse den 1 augusti 1940 (nr 755).

Även för ärter odlade under år 1941 fastställdes enligt riksdagens medgivande (prop. nr 29; r. skr. nr 66) ett statligt inlösningspris av 40 kronor för

deciton. I fråga om odlingen av bruna bönor ansågs däremot icke behövt att under 1941 stödja denna i annan form än att införseln av sådana reglerades i anslutning till produktionskostnaderna. Bestämmelser om importen av bruna bönor finnas upptagna i kungörelse den 14 mars 1941 (nr 21).

För stödjande under år 1942 av odlingen av matärter och bruna bönor fastställdes (prop. nr 138/1942; r. skr. nr 158) ett inlösningspris av 40 kronor per deciton matärter och 90 kronor per deciton bruna bönor.

I skrivelse den 17 november 1942 har *statens livsmedelskommission* anfört följande.

Tack vare den fastställda prisgarantien har odlingen av ärter i rent bestånd ökats från i medeltal cirka 20,000 hektar under 10-årsperioden 1932—1941 till nära 30,000 hektar år 1942. Även odlingen av bruna bönor har ökats, så att densamma sistnämnda år uppgick till över 2,000 hektar.

Med hänsyn till dessa livsmedels betydelse ur folkförsörjningssynpunkt synes om möjligt ytterligare ökning av odlingen härav böra åstadkommas. Därför synes inlösningspris för matärter och bruna bönor även böra fastställas för 1943 års skörd. Då skörderesultatet av särskilt bruna bönodlingarna på grund av de ogynnsamma väderleksförhållandena under växttiden flerstädes icke motsvarat förväntningarna, synes skäligt att trots den allmänna pris-sänkningen på jordbruksprodukter samma inlösningspriser som för 1942 års skörd fastställas jämväl för 1943 års skörd. Anmärkas må, att matärter och bruna bönor av 1942 års skörd lagts under beslag, varvid priserna vid överlåtelse från odlarna enligt regleringsbestämmelserna fastställdes till 45 kronor per deciton gula och 50 kronor per deciton gröna matärter samt 100 kronor per deciton bruna bönor.

Med stöd av det anförda hemställes, att åtgärder vidtagas för stödjande under år 1943 av odlingen av matärter och bruna bönor i huvudsaklig överensstämmelse med den under år 1942 gällande inlösningsgrantien. Inlösningspriset synes böra fastställas till 40 kronor per deciton för matärter och 90 kronor per deciton för bruna bönor. Kungl. Maj:t synes dock böra äga befogenhet att justera nämnda inlösningspriser, därest så skulle visa sig erforderligt med hänsyn till en eventuell ökning eller minskning av produktionskostnaderna.

Statens priskontrollnämnd har i avgivet *yttrande* den 11 december 1942 förklarat sig icke ha något att invända mot livsmedelskommissionens förslag men har erinrat om sitt yttrande angående relationen mellan priserna på bruna bönor och matärter i anledning av livsmedelskommissionens framställning om stödåtgärder under år 1942 (prop. nr 138/1942).

Det stöd, som hittills lämnats odlingen av ifrågavarande oljeväxter, har i stort sett fyllt sitt ändamål och bidragit till att inom landet uppkommit en odling av den omfattning, som i nuvarande läge varit oundgängligen nödvändig för försörjningen med fettämnen och kraftfodermedel. Även under år 1943 torde det vara erforderligt att upprätthålla det stöd, som sålunda lämnats ifrågavarande odling. Stödåtgärderna torde i huvudsak böra bli av samma natur som de hittills tillämpade. Sålunda synas jämväl i fråga om den odling som kommer till stånd under år 1943 odlarna böra garanteras ett visst pris per kilogram levererad vara. I fråga om vinterraps torde det emel-

*Departements-
chefen.*

lertid — med hänsyn till att garantipriset avser det rapsfrö som skördas år 1944 — vara lämpligt att uppskjuta fastställandet av priset på dylikt frö till längre fram på sommaren då behovet av dessa odlingar bättre kan överblickas. Såsom i förberörda promemoria föreslagits torde därför för vinterrapsfrö ett högsta garantipris böra fastställas, vilket må kunna sänkas, därest så skulle finnas motiverat, då frågan om denna odling blir aktuell. Vad angår garantiprisernas storlek torde såsom livsmedelskommissionen föreslagit vissa nedsättningar i dessa vara befogade med hänsyn till att större erfarenhet nu vunnits beträffande ifrågavarande odlingar. Det synes önskvärt, att priserna så småningom anpassas till de vid andra odlingar gällande priserna så att om möjligt även under normala förhållanden odlingar av ifrågavarande kulturväxter kunna upprätthållas. Såsom kommissionen föreslagit torde olika garantipriser böra gälla beroende på vid vilken tidpunkt leveransen sker. Beträffande garantiprisernas storlek kan jag i stort sett ansluta mig till kommissionens förslag. Enligt min mening synes emellertid garantipriset för frö av vinterraps icke böra överstiga 85 öre per kilogram. Garantipriset för frö av vårraps torde kunna nedsättas till 90 respektive 85 öre per kilogram beroende på tidpunkten för leveransen på sätt kommissionen föreslagit. Garantipriset på oljelin torde däremot såsom livsmedelskommissionen i sin senare skrivelse anfört böra bibehållas vid 1 krona respektive 95 öre per kilogram. I övrigt torde böra fastställas följande garantipriser, nämligen för frö av vitsenap 75 respektive 70 öre, för frö av vallmo och solros 1 krona 25 öre respektive 1 krona 20 öre och för frö av hampa 1 krona 15 öre respektive 1 krona 10 öre samt för sojabönor 1 krona 50 öre respektive 1 krona 45 öre. I likhet med vad livsmedelskommissionen föreslagit bör såsom villkor för erhållande av garantipris å linfrö gälla, att endast verkligt linfrö odlas eller ock att, därest spånadslin odlas, avtal innan skörden verkställes träffas med någon linodlareförening, som disponerar beredningsverk, angående omhändertagande av linhalmen. Det föreslagna villkoret rörande odling av höstsäd för erhållande av garantipriset för frö av vinterraps synes knappast behöva upptagas; däremot torde statsmakterna genom vederbörande organ givetvis böra tillse, att odlingen av oljeväxter icke får sådan omfattning att den inkräktar på odlingen av andra för landets försörjning betydelsefulla produkter.

Organisationen av odlingarna synes på sätt hittills skett böra tills vidare även under år 1943 handhas av svenska spannmålsaktiebolaget. Det torde emellertid vara önskvärt att framdeles, om oljeväxtodlingen skall bibehållas även efter krigets slut, åtgärder vidtagas för utbyggande av organisationer av odlare och avnämare av oljeväxtfröna som själva kunna handhava denna verksamhet.

Vad angår medelsanvisningen för ifrågavarande ändamål har livsmedelskommissionen, under framhållande att för ändamålet tillgängliga medel vore förbrukade, hemställt, att för budgetåret 1943/44 måtte anvisas ett reservationsanslag av 100,000 kronor till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stöd-
jande av odlingen av vissa kulturväxter. Från tidigare under denna anslags-

rubrik anvisade medel ha utgått ersättningar för de kostnader, som spannmålsaktiebolaget haft för kontraktsteckningarna. Enligt min mening torde dessa kostnader hädanefter bära gäldas av odlarna själva genom att de organ som handhava teckningen uttaga en särskild avgift. En nedsättning av anslaget med 35,000 kronor eller till 65,000 kronor torde härigenom bliva möjlig. Från anslaget torde i övrigt liksom tidigare få anvisas erforderliga medel till spannmålsaktiebolaget för ifrågavarande verksamhets upprätthållande samt till propaganda m. m. Därjämte torde liksom föregående år ett belopp av 18,000 kronor få ställas till Sveriges utsädesförenings förfogande för försöksverksamheten med oljeväxter m. m. Såsom kommissionen framhållit torde den förlust, som kan komma att uppstå i anslutning till 1943 års oljeväxtodling, bära, liksom fallet varit under år 1942, täckas med anlitage av kommissionens clearingkassa för fettvaror.

I fråga om stödet åt odlingen av bruna bönor och matärter biträder jag livsmedelskommissionens förslag, att ett inlösningspris av 90 kronor per deciton för bruna bönor och 40 kronor per deciton för matärter fastställs. Såsom kommissionen föreslagit torde dock Kungl. Maj:t bära äga befogenhet att justera nämnda inlösningspriser, därest så skulle visa sig erforderligt med hänsyn till ökning eller minskning i produktionskostnaderna.

Bemyndigande torde bära inhämtas av riksdagen att vidtaga åtgärder för stödjande av odlingen av här ifrågavarande kulturväxter i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag nu förordat. Jag förutsätter, att, därest några större förskjutningar i krisläget skulle inträffa, Kungl. Maj:t må äga befogenhet att vidtaga erforderliga jämkningar i stödåtgärderna.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) medgiva, att stöd för odling av de i det föregående omnämnda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig uppdragna riktlinjer;

2) till *Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 65,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Benno Gårdsten.

P. M.

angående kostnaderna för framställning av olja ur inhemskt oljeväxtfrö i jämförelse med kostnaden för importerade oljor.

I kostnaderna för framställning av oljor ur inhemskt oljeväxtfrö ingå följande element:

- a) Inköpskostnaden för fröet,
- b) Kostnader för fröets torkning, rensning, transport till oljeslagerierna, brandförsäkring och lagring etc.,
- c) Kostnaderna för bearbetning.
- d) Avgår: försäljningspriset på fodermjöl (som framkommer då oljan extraheras ur fröet) eller foderkakor (som framkomma, då oljan pressas ur fröet).

Kostnaderna för olja ur olika växtslag variera dessutom med det procentuella innehållet olja i fröet. Dessa variationer bliva mindre accentuerade, ju högre pris man kan tillgodoräkna sig för mjölet och kakorna. Om värdet av oljan och fodret vore lika, skulle oljehalten icke spela någon roll ekonomiskt sett. I de kalkyler, vilkas resultat här nedan angivas, har värdet på kraftfodret beräknats enligt två alternativ: 1) 55 öre per kilogram, vilket ungefärligen motsvarar den genomsnittliga importkostnaden för närvarande, 2) 80 öre per kilogram, vilket kan anses motsvara kostnaden vid import enbart från europeiska länder. Dessutom angivas siffror dels på grundval av de för 1942 års odling garanterade inlösningspriserna för fröet och dels på grundval av de inlösningspriser, som föreslagits för odlingen under år 1943. Dessa inlösningspriser äro följande (kalkylerna hava begränsats till de viktigaste växtslagen, nämligen vitsenap, raps, vallmo och oljelin):

	1942 Kronor per kg	1943 Kronor per kg
Vitsenapsfrö	0.85	0.75
Rapsfrö	1.—	0.95
Vallmofrö	1.25	1.25
Oljelinfrö	1.—	0.90

Beräknade kostnader för olja ur svenskt oljeväxtfrö.

	1 9 4 2		1 9 4 3	
	Alternativ I Foder 55 öre Kronor per kg	Alternativ II Foder 80 öre Kronor per kg	Alternativ I Foder 55 öre Kronor per kg	Alternativ II Foder 80 öre Kronor per kg
Vitsenapsolja	2.70	1.95	2.28	1.53
Rapsolja	2.36	1.97	2.22	1.83
Vallmoolja	2.83	2.50	2.83	2.50
Linolja	2.92	2.34	2.57	2.—

Kostnaden för import västerifrån av jämförbara importerade *flytande* oljor för margarinfabrikation (solrosolja, cottonolja, jordnötsolja etc.) enligt på senaste tiden träffade avslut beräknas uppgå till omkring 1 krona 50 öre per kilogram fritt Göteborg. En viss del av råvarorna för hushållsmargarinet utgöres (för kvalitetens skull) av kokosfett. Även om lejdtrafiken kan tänkas fortgå, ha på senaste tiden stora svårigheter yppat sig att i utlandet anskaffa kokosfett. Inblandningsprocenten av denna råvara har därför successivt sänkts från 65 till för närvarande 30 procent. Det kan tänkas, att utgångsmaterialet för tillverkningen av margarin så småningom helt måste utgöras av flytande oljor, delvis i sin ursprungliga konsistens och delvis härdade. Härdning kan numera ske inom landet. De inhemska flytande oljorna skulle på så sätt kunna ersätta såväl importerad flytande olja som importerat kokosfett. Importkostnaden för kokosfett kan för närvarande beräknas till omkring 2 kronor 15 öre per kilogram fritt Göteborg.

Det torde beträffande margarinoljorna till slut böra påpekas, att importkostnaden för närvarande är lägre, om helt obearbetad råvara, copra, jordnötter etc., importeras från utomeuropeiska länder. Möjligheterna till sådan import äro emellertid för närvarande ganska begränsade.

Någon import av olja eller oljeråvaror från europeiska länder kan numera icke påräknas. I våras importerades vissa kvantiteter sojabönor från Rumänien. Kostnaden för dessa motsvarade ungefär kostnaden för inhemskt oljeväxtfrö av 1942 års skörd.

Importen av linolja är ytterst obetydlig. Importen sker i form av linfrö. Kostnaden för linolja ur importerat frö kan för närvarande beräknas till 48 öre per kilogram vid ett kraftfoderpris av 55 öre per kilogram. Om kraftfoderpriset sättes till 80 öre per kilogram, blir resultatet en vinst av 5 öre per kilogram utöver försäljningspriset på oljan.

Stockholm den 30 november 1942.

Statens livsmedelskommission.

Byrån för prisclearing m. m.

NILS ENG.